

De verbale hendiadys als pseudocoördinatie

Abstract

This paper focuses on various aspects of the verbal hendiadys in Dutch dialects. The verbal hendiadys is a construction in which a finite verb of bodily posture combines with the coordinative element *en* ‘and’, followed by an infinitival verb. Data from the SAND project (*Syntactische Atlas Nederlandse Dialecten*) indicate that the construction is (still) available in at least four dialects spoken in the West Flemish and French Flemish areas.

The first part of the paper is concerned with the morphological, syntactic and semantic properties of the construction. In the second part of the paper the syntactic structure of the construction is discussed. Despite the presence of the coordinative element *en* ‘and’, it is argued on the basis of several syntactic and semantic tests that the verbal hendiadys is not an instance of coordination. Rather than coordination, the tests suggest that the verbal hendiadys is an instance of subordination. The presence of a coordinative element in a subordinate structure is not surprising from a cross-linguistic point of view. In for instance Afrikaans and the Scandinavian languages, a coordinative element occurs in so-called pseudo-coordinate structures. It has been demonstrated that these constructions also involve subordination rather than coordination.

1. Inleiding¹

In de dialectologische literatuur is de zogenaamde ‘verbale hendiadys’ reeds een aantal maal onder de aandacht gebracht (cf. Paardekooper 1993, Weijnen 1966, Stoett 1923, Strengholt 1970, De Bo 1892, Tuerlinckx 1886). Een voorbeeld van deze constructie is gegeven in (1).

¹ Voor de data van het dialect van Izenberge zijn wij dank verschuldigd aan Hugo Ryckeboer. Voor het verzamelen van de data van de dialecten van Wulvergem, Wervik en Merckeghem bedanken wij Vicky Van Den Heede.

- (1) Sy sat en huylen.
zij zat en huilen
'Zij zat te huilen.'

[De Bo 1873]

In dit voorbeeld lijken er twee nevenschikte zinnen te zijn verbonden door *en*, namelijk *Sy sat* (vanaf nu *eerste conjunct* genoemd) en *huylen* (vanaf nu *tweede conjunct* genoemd). Het bijzondere aan deze constructie is echter dat deze twee zinnen niet verwijzen naar twee afzonderlijke gebeurtenissen, zoals gebruikelijk is bij nevenschikte zinnen, maar slechts naar één gebeurtenis. De constructie in (1) heeft niet de lezing waarin het onderwerp de lichaamshouding *zitten* heeft en huilt (bijv. *zij zat en huilde*). De zin in (1) betekent dat het onderwerp *aan het huilen* is, dus ze heeft een progressieve lezing die vergelijkbaar is met de 'zitten te'-constructie in het Standaardnederlands. Het werkwoord in het eerste conjunct is altijd een werkwoord dat oorspronkelijk lichaamshouding uitdrukt, zoals *liggen*, *zitten* en *staan*. In de literatuur wordt aangenomen dat deze werkwoorden zogenaamde semantische verbleking hebben ondergaan, wat inhoudt dat het onderwerp in (1) niet noodzakelijkerwijs hoeft te zitten terwijl ze aan het huilen is (cf. o.a. Hopper & Traugott 1993). Met andere woorden, de werkwoorden hebben een verschuiving doorgemaakt van het lexicale naar het functionele domein (cf. Hoekstra 1999, IJbema 2002).

Volgens de literatuur kan het werkwoord in het tweede conjunct behalve in een infinitivale ook in finiete vorm voorkomen. Dit wordt geïllustreerd in (2).

- (2) Een Waterlandsche Trijn zat eens ajuin en schelde.
een Waterlandsche Trijn zat eens uien en schilde
'Een Trijn uit Waterland zat eens uien te schillen.'

[Cats 1716, in Paardekooper 1993]

In onze recente dataset komt deze vorm van de verbale hendiadys niet voor. Opvallend aan dit voorbeeld is dat het lijdend voorwerp van *schelde*, namelijk *ajuin*, zich niet in het tweede conjunct bevindt, maar in het eerste.² Op de positie van het lijdend voorwerp komen we terug in paragraaf 3.1.

Het doel van dit artikel is tweeledig. Met behulp van recent verzamelde data geven we een systematische overzicht van het type zinnen waarin de verbale hendiadys wel en niet kan verschijnen. De data zijn verzameld in het kader van het SAND project.³ Uit dit grootschalig onderzoek (250 dialecten) blijkt

² Voor de volledigheid merken we op dat ook bij de verbale hendiadys met een infinitief in het tweede conjunct het lijdend voorwerp van de infinitief zich kan bevinden in het eerste conjunct.

³ Het SAND project (Syntactische Atlas Nederlandse Dialecten) is een atlasproject dat de syntactische variatie in het Nederlandse taalgebied onderzoekt. Dit project is een samen

dat de verbale hendiadys in ieder geval nog voorkomt in de West-Vlaamse dialecten van Wulvergem, Wervik en Izenberge, en het Frans-Vlaamse dialect van Merckeghem. Ten tweede richten we ons op de vraag wat de syntactische status van de verbale hendiadys is. We beargumenteren dat er geen sprake is van syntactische nevenschikking, maar van onderschikking vergelijkbaar met de Standaardnederlandse ‘zitten te’-constructie. We zullen echter laten zien dat *en* in de verbale hendiadys niet identiek is aan het onderschikkende voegwoord *te* in het Nederlandse ‘zitten te’. Met andere woorden, *en* is geen dialectale variant van *te*. Als laatste zullen we een parallel trekken met soortgelijke constructies in onder meer het Scandinavisch, die geanalyseerd zijn als *pseudocoördinatie* (zie o.a. Wiklund 1996).

2. De syntactische distributie van de verbale hendiadys

In deze paragraaf geven we een systematisch overzicht van de distributie van de verbale hendiadys. Allereerst bekijken we in hoeverre de wijze en de tijd van het werkwoord in het eerste conjunct het voorkomen van de verbale hendiadys beïnvloedt. Vervolgens gaan we in op het progressief aspect van de verbale hendiadys.

2.1 *Wijze en tijd van het werkwoord in het eerste conjunct*

In de literatuur wordt doorgaans vermeld dat niet alle werkwoorden in het eerste conjunct van een verbale hendiadys kunnen voorkomen. Er is een beperking tot de groep werkwoorden die een lichaamshouding uitdrukt, *zitten*, *liggen*, *staan*, *lopen* en *hangen* (zie ook paragraaf 1). Op deze lexicale restrictie komen we terug in paragraaf 2.2. Een lacune in de beschrijvingen tot nu toe is dat er geen aandacht wordt besteed aan de vraag of er ook vormelijke beperkingen zijn op het werkwoord in het eerste conjunct.⁴ We zullen derhalve de beperkingen op de wijze en tijd van het eerste werkwoord onderzoeken.

Allereerst hebben we bekeken of het eerste werkwoord behalve een finiete ook een infinitivale vorm kan hebben. De data zijn wat dit betreft niet eenduidig. In het dialect van Wervik kan de verbale hendiadys wel onder het controlewerkwoord *proberen* worden ingebed, terwijl dit niet mogelijk is in de dialecten van Wulvergem en Izenberge.

- (3) E probeerde e boek te **zittn** en lezen.
hij probeerde een boek te zitten-INF en lezen
‘Hij probeerde een boek te zitten lezen.’

[Wervik]

werkingsverband tussen het Meertens Instituut, de Fryske Akademy en de universiteiten van Leiden, Amsterdam, Gent en Antwerpen.

⁴ Merk op dat het werkwoord in het tweede conjunct altijd een infinitief is.

Inbedding onder een modaal hulpwerkwoord of onder *gaan* blijkt wel mogelijk in alle drie de dialecten.

- (4) Jan goat stille een boek **zitten** en lezen.
Jan gaat stilletjes een boek zitten-INF en lezen
'Jan gaat stilletjes een boek zitten lezen.'

[Izenberge]

- (5) Jean moe voorzekerst e boek **zitm** en lezen.
Jan moet zeker een boek zitten-INF en lezen
'Jan moet zeker een boek zitten lezen.'

[Wulvergem]

Het verschil tussen modalen en *gaan* enerzijds (cf. (4) en (5)) en *proberen* anderzijds (cf. (3)), is dat de eerstgenoemde werkwoorden altijd een kale infinitief selecteren, terwijl *proberen* wordt gevolgd door een *te*-infinitief. Het is mogelijk dat dit onderscheid met betrekking tot infinitiefselectie een rol speelt bij de mogelijkheid om de verbale hendiadys in te bedden onder een hoger werkwoord. We laten dit open voor verder onderzoek.

Ten tweede hebben we onderzocht of het werkwoord uit het eerste conjunct in een verbale hendiadys een imperatief kan zijn. Uit de literatuur blijkt dat dergelijke voorbeelden aan het eind van de negentiende eeuw zijn geattesteerd in de West-Vlaamse dialecten. De Bo (1892: 263) geeft bijvoorbeeld de volgende zin.

- (6) **Sit** nu en kokermuylen!
zit-IMP nu en glimlachen
'Ga zitten glimlachen!'

[West-Vlaams]

Uit onze data blijkt dat uitsluitend in het dialect van Wervik een dergelijke imperatief kan voorkomen. In de dialecten van Wulvergem en Izenberge kan de verbale hendiadys niet onder een imperatief verschijnen.

- (7) **Zit** e boek en lezen!
zit-IMP een boek en lezen
'Ga een boek zitten lezen!'

[Wervik]

Het feit dat deze zinnen onmogelijk blijken in de dialecten van Wulvergem en Izenberge is te verklaren door een conflict in de semantiek van deze zinnen. Het gebruik van de verbale hendiadys impliceert dat de beschreven handeling aan de gang is. Imperatieven worden in het algemeen gebruikt om een toestand te veranderen of in gang te zetten. Dit betekent dat wanneer een verbale hendiadys wordt gecombineerd met een imperatief, er een semantisch conflict optreedt. Aan de ene kant wordt uitgedrukt dat de handeling al aan de gang is

(verbale hendiadys), maar aan de andere kant geeft de imperatief aan dat de handeling in gang gezet moet worden. De vraag is dus niet zo zeer waarom de verbale hendiadys niet kan worden gebruikt in de imperatief in de dialecten van Wulvergem en Izenberge, maar waarom zij wel kan worden gebruikt in het voorbeeld in (6) en in het dialect van Wervik. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat in de laatstgenoemde voorbeelden het werkwoord *zitten* minder ver gegrammaticaliseerd is en er in mindere mate een duratief aspect aanwezig is. Hierdoor is imperatiefformatie niet zo problematisch. Uiteraard is verder onderzoek noodzakelijk om deze hypothese te verifiëren.

Wat betreft de tijden waarin het werkwoord uit het eerste conjunct kan verschijnen lijkt er weinig variatie te zijn. In alle drie de dialecten die hier worden besproken kan het werkwoord zowel in de tegenwoordige als in de verleden tijd voorkomen. Dit is weergegeven voor het dialect van Izenberge in (8).

- (8) a. Marie **zit** een boek en lezen.
 Marie zit-OTT een boek en lezen
 ‘Marie zit een boek te lezen.’
- b. Jan **zat** een boek en lezen.
 Jan zat-OVT een boek en lezen
 ‘Jan zat een boek te lezen.’

[Izenberge]

Paardekooper (1993) merkt op dat het werkwoord uit het eerste conjunct in de voltooid tegenwoordige tijd nooit een voltooid deelwoord is. Uit onze dataset blijkt hetzelfde. De informanten prefereren allemaal de infinitief boven het participium.

- (9) a. Piet **heeft** een boek **zitten** en lezen.
 Piet heeft-VTT een boek-INF zitten en lezen
 ‘Piet heeft een boek zitten lezen.’
- b. *Piet **heeft** een boek **gezet** en lezen.
 Piet heeft-VTT een boek gezeten-PART en lezen

[Izenberge]

De vraag is waarom *zitten*, dat afhankelijk is van het hulpwerkwoord *hebben*, niet als participium kan verschijnen. Een voor de hand liggende verklaring is dat we hier niet te maken hebben met een enkelvoudig werkwoordscluster (*zitten*), maar met een tweeledig cluster (*zitten lezen*). Wat we hier dan zien is een IPP-effect (*Infinitivus Pro Participio*) (cf. onder andere De Schutter 1990, te verschijnen). In het Nederlands en zijn dialecten is er een regel die voorschrijft dat een participium vervangen moet worden door een infinitief zodra het eindcluster meer dan één werkwoord bevat.

- (10) a. Hij had een leuker cadeautje gewild / *willen.
 b. Hij had altijd al willen / * gewild vliegen.

[Standaardnederlands]

In (10a), met een enkelvoudig werkwoordscluster (*gewild*), kan uitsluitend de participiumvorm van het werkwoord verschijnen. In (10b), met een tweeledig eindcluster (*willen vliegen*), levert alleen het gebruik van een infinitivale vorm een grammaticale zin op. Als we in (9a) te maken zouden hebben met een IPP-effect dan betekent dit dat de verbale hendiadys *zitten en lezen* syntactisch geanalyseerd moet worden als een meerledig cluster. Dit zou betekenen dat de verbale hendiadys geen echte coördinatie bevat. We komen hierop terug in paragraaf 3. De bevindingen van deze paragraaf zijn samengevat in de onderstaande tabel.

Wijze/tijd eerste conjunct	Izenberge	Wulvergem	Wervik
infinitief bij <i>proberen</i>	-	-	+
infinitief bij modaal/ <i>gaan</i>	+	+	+
imperatief	-	-	+
verleden tijd	+	+	+
tegenwoordige tijd	+	+	+
voltooid deelwoord	-	-	-

2.2 *Het progressieve aspect van de verbale hendiadys*

In de voorgaande paragraaf hebben we de vormelijke eigenschappen van het werkwoord in het eerste conjunct bekeken. Nu zullen we ons richten op de lexicale beperkingen op het werkwoord uit dit conjunct. Volgens de literatuur moet het werkwoord in het eerste conjunct van een verbale hendiadys altijd een werkwoord van lichaamshouding zijn. Over het algemeen wordt aangenomen dat deze werkwoorden semantische verbleking hebben ondergaan en nu functioneren als hulpwerkwoorden die progressief aspect uitdrukken. Ook uit de data die de basis vormen voor dit artikel blijkt dat *liggen*, *zitten*, *staan*, *lopen* en *hangen* in deze constructie kunnen worden gebruikt. Hieronder is dit geïllustreerd voor enkele van de door ons besproken dialecten.⁵

⁵ Hoekstra (1999:43) beargumenteert dat de werkwoorden *zitten*, *liggen*, *staan* de kern vormen van de groep van werkwoorden van lichaamshouding die een semantische verbleking hebben ondergaan en nu ook progressief aspect kunnen uitdrukken. De werkwoorden *hangen* en *lopen* bevinden zich meer in de periferie van deze groep. Dit kan verklaren waarom niet al onze informanten een verbale hendiadys accepteren met deze laatste twee werkwoorden in het eerste conjunct.

- (11) En **stoan** en zagen.
hij staat en zeuren
'Hij staat te zeuren.'
[Merckeghem]
- (12) Dien jongen **zit** voorzeker televisie en kijken
die jongen zit zeker televisie en kijken
'Die jongen zit zeker televisie te kijken.'
[Wulvergem]
- (13) Pierre **ligt** al 't hele seizoen en klagen.
Pierre ligt al het hele seizoen en klagen
'Pierre ligt al het hele seizoen te klagen.'
- (14) 't Kind **lopt** en schilderen.
het kind loopt en schilderen
'Het kind loopt te schilderen.'
- (15) Die venster **hangt** daar weer en slaan.
die venster hangt daar weer en slaan
'Dat venster hangt daar weer te slaan.'
[Izenberge]

Het is nu de vraag of het progressieve aspect van de verbale hendiadys direct gerelateerd is aan de aanwezigheid van een werkwoord van lichaamshouding, of dat dit aspect ook op een andere manier kan worden uitgedrukt. Om dit te onderzoeken hebben we bekeken of de constructie ook voorkomt in zinnen waarin de progressiviteit lexicaal wordt uitgedrukt middels adverbialen, adjectieven, het werkwoord *blijven* of een combinatie van het hiervoor genoemde, maar zonder dat er een werkwoord van lichaamshouding in de zin staat.

- (16) *De soldaten zijn **de hele nuachtend bezig** me leerzen en kuischen.
de soldaten zijn de hele ochtend bezig met laarzen en poetsen
- (17) ***Heel den dag** postzegels en plakken is e vervelend werk.
heel de dag postzegels en plakken is een vervelend werk
- (18) *'t Werk van de bioloog was van **d' hele weke** en **bluuve** veugels observeren.
het werk van de bioloog was om de hele week en blijven vogels observeren
[Izenberge]

Uit de ongrammaticaliteit van de voorbeelden (16)-(18) blijkt dat het progressieve aspect kenmerkend voor de werkwoorden van lichaamshouding niet kan worden overgenomen door andere lexicaal aspectmarkeerders.⁶ Met

⁶ In het Frans-Vlaamse dialect van Merckeghem is het wel mogelijk om een verbale hendiadys te vormen met het werkwoord *blijven* in het eerste conjunct.

andere woorden, het progressieve aspect van de verbale hendiadys is direct gerelateerd aan de aanwezigheid van de werkwoorden van lichaamshouding.

3. De syntactische status van de verbale hendiadys

Na de paradigmatische en semantische beperkingen op het eerste werkwoord te hebben besproken, zullen we ons nu richten op de vraag wat de syntactische status is van de verbale hendiadys. Aangezien *en* normaal gesproken fungeert als een nevenschikkend voegwoord, zullen we allereerst onderzoeken of de verbale hendiadys een vorm van nevenschikking is. We komen op basis van een aantal syntactische en semantische testen tot de conclusie dat de hendiadys niet moet worden geanalyseerd als nevenschikking. Vervolgens laten we zien dat de uitkomsten van deze testen eerder wijzen op de analyse van de hendiadys als een onderschikkende constructie. Tegen deze achtergrond onderzoeken we vervolgens de hypothese dat *en* een dialectale variant van het onderschikkende voegwoord *te* is. We komen tot de conclusie dat de distributie van *en* niet parallel loopt aan die van *te*. In de vierde paragraaf zullen we een vergelijking trekken tussen de hendiadys in de Vlaamse dialecten en vormen van *pseudocoördinatie* in het Scandinavisch en Afrikaans, waarin er ook sprake is van een onderschikkende structuur die wordt ingeleid door het voegwoord *en*. Ten slotte wijzen we op het gebruik van *en* als onderschikkend voegwoord in de Friese IPI-constructie.

3.1 *De verbale hendiadys als nevenschikking?*

In deze subparagraaf zullen we aan de hand van een aantal syntactische en semantische argumenten laten zien dat de verbale hendiadys eerder een onderschikkende dan een nevenschikkende constructie is.

Het eerste in het oog springende verschil tussen normale coördinatie en de verbale hendiadys is de positie van het lijdend voorwerp dat hoort bij het werkwoord in het tweede conjunct (zie ook paragraaf 1 en voetnoot 2). Bij de verbale hendiadys kan het object zich bevinden in het eerste conjunct, terwijl dit bij normale coördinatie nooit mogelijk is.

(i) E blijft en zagen

hij blijft zeuren

Blijkbaar heeft dit dialect meer mogelijkheden dan de West-Vlaamse dialecten. De gedachte dat markering van het progressieve aspect plaatsvindt door het werkwoord in het eerste conjunct wordt ondersteund door het bovenstaande voorbeeld.

- (19) Moeder zat daar erpels en schrooën.
moeder zat daar aardappels en schillen
'Moeder zat daar aardappels te schillen.'
[Izenberge]
- (20) *Moeder zat daar aardappels en schilde.
[Standaardnederlands]

Dit verschil houdt verband met de generalisatie van Ross (1967) dat in een nevenschikkende structuur extractie alleen mogelijk is als zij uit beide conjuncten tegelijkertijd plaatsvindt.

- (21) a. *Wat* denk je dat Rick __ gelezen heeft en Anita __ geschreven?
b. **Wat* denk je dat Rick __ gelezen heeft en welke brief Anita __ geschreven?

In (21a) is het lijdend voorwerp uit zowel het eerste als het tweede conjunct geëxtraheerd door middel van bevraging. Dit levert een grammaticale zin op. In de b-zin daarentegen is alleen het lijdend voorwerp uit het eerste conjunct bevraged, wat ongrammaticaliteit oplevert. In de zin met de verbale hendiadys in (19) heeft extractie plaatsgevonden uit het tweede conjunct: het lijdend voorwerp is verplaatst naar het eerste conjunct.⁷ Er heeft, logischerwijs, niet gelijktijdig extractie van dit object vanuit het eerste conjunct plaatsgevonden. Bij 'normale' coördinatie is dit soort extractie (i.e. extractie die alleen plaatsvindt uit het tweede conjunct) niet mogelijk, zoals blijkt uit de ongrammaticaliteit van de zin in (20). Hieruit volgt dat de zin met de verbale hendiadys zich niet conformeert aan de generalisatie van Ross, waaruit we kunnen concluderen dat we bij de zin in (19) niet te maken hebben met 'echte' coördinatie zoals in de zin in (20). We kunnen dit argument nog wat verder doorzetten. Als de verbale hendiadys inderdaad geen 'echte' nevenschikking is, dan verwachten we dat extractie uit slechts één van de conjuncten mogelijk is.

- (22) a. Dat zijn d'huizen dan'k peizen die Jan zit en schilderen.
dat zijn de huizen die ik denk dat Jan zit en schilderen
'Dat zijn de huizen die ik denk dat Jan zit te schilderen.'
- b. Waar denk je dat Jan in zat en schrijven?
waar denk je dat Jan in zat en schrijven
'Waar denk je dat Jan in zat te schrijven?'
- [Izenberge]

⁷ We gaan ervan uit dat het toekennen van een thematische rol in een strikt lokale configuratie plaatsvindt. Dit betekent dat het object in het tweede conjunct basisgegeneerd is. Met andere woorden de zin *hij zit een boek en lezen* heeft als dieptestructuur *hij zit en lezen een boek*. We abstraheren hier van de vraag of het Nederlands onderliggend SOV of SVO is.

In (22a) is alleen het lijdend voorwerp *de huizen*, afhankelijk van het werkwoord in het tweede conjunct, gelinksdislokeerd. De verplaatsing naar deze linksperifere positie kan vanuit twee posities hebben plaatsgevonden: ofwel het object is verplaatst vanuit zijn basispositie in het tweede conjunct, of vanuit de oppervlaktepositie van niet linksperifere objecten in het eerste conjunct. In beide gevallen heeft er slechts extractie uit één conjunct tegelijkertijd plaatsgevonden, hetgeen een schending van de generalisatie van Ross impliceert. Deze zin geeft dus wederom aan dat we niet met ‘echte’ coördinatie van doen hebben. Ook het voorbeeld in (22b) bevestigt deze conclusie. In deze zin wordt alleen het object van de voorzetselgroep uit het eerste conjunct bevraagd (bijvoorbeeld *in mijn schoolagenda*). Ook hier zouden we op basis van de generalisatie van Ross (1967) een ongrammaticaal resultaat verwachten, *quod non*.

De volgende vier observaties die aangeven dat de verbale hendiadys geen ‘echte’ coördinatie is, hebben betrekking op de vormelijke verschillen tussen beide constructies. De eerste aanwijzing dat de verbale hendiadys geen vorm van nevenschikking is betreft het soort elementen dat wordt ‘gecoördineerd’.

(23) Marietje zit en huilen / *huilt.
 Marietje zit te huilen-INF / huilt-FIN
 [Izenberge]

(24) Marietje zit en *huilen / huilt.
 Marietje zit en huilen-INF / huilt-FIN
 [Standaardnederlands]

De verbale hendiadys heeft in het eerste conjunct een finiete en in het tweede een infinitivale vorm, zie (23).⁸ Bij de ‘normale’ nevenschikking in (24) resulteert het in ongrammaticaliteit als een finiete en een infinitivaal werkwoord worden gecooördineerd: de werkwoorden moeten ofwel beide finiet of beide infinitivaal zijn. Tegen deze achtergrond is het opmerkelijk dat de verbale hendiadys wel een finiet en een infiniet werkwoord door middel van *en* kan verbinden.

De volgende observatie betreft het feit dat bij normale nevenschikking de conjuncten vrijelijk kunnen worden omgewisseld, althans als er geen semantische restricties zijn. Bij de verbale hendiadys kunnen de conjuncten nooit worden omgewisseld.

⁸ De zin in (23) met de finiete vorm in het tweede conjunct komt onder andere voor in de literaire teksten uit de 18^e eeuw waar Paardekooper aan refereert. Onze informanten staan deze vorm van de verbale hendiadys echter niet toe.

- (25) a. Die man staat en praat.
b. Die man praat en staat.

[Standaardnederlands]

- (26) a. Die vint stoat en klappen
die man staat en praten
'Die man staat te praten.'
b. * Die vint klappen en stoat.
die man praten en staat

[Izenberge]

Verder is het zo dat bij coördinaties het nevenschikkende voegwoord *en* kan worden vervangen door andere nevenschikkende voegwoorden, zoals bijvoorbeeld *of* in voorbeeld (27). Dit is echter niet mogelijk bij de verbale hendiadys. In deze constructie kan *en* niet worden vervangen door *of*, zoals blijkt uit voorbeeld (28).

- (27) a. De student zit en leest.
b. De student zit of leest.

[Standaardnederlands]

- (28) a. Dien student zit en lezen.
de student zit en lezen
'Die student zit te lezen.'
b. * Dien student zit of lezen.
de student zit of lezen

[Izenberge]

De vierde indicatie is al ter sprake gekomen in paragraaf 2.1 waar we de restricties op de vorm van het werkwoord in het eerste conjunct bespraken. Zie voorbeeld (9) hier herhaald als (29).

- (29) a. Piet **heeft** een boek **zitten** en lezen.
Piet heeft-VTT een boek-INF zitten en lezen
'Piet heeft een boek zitten lezen.'
b. * Piet **heeft** een boek **gezetten** en lezen.
Piet heeft-VTT een boek gezeten-PART en lezen

[Izenberge]

Het werkwoord *zitten* kan niet de vorm aannemen van het voltooid deelwoord. Dit is onverwacht als het in (29a) zou gaan om 'echte' coördinatie (zie (30)), aangezien *hebben* hier verplicht wordt gevolgd door een voltooid deelwoord.

- (30) Maria heeft op een stoel gezeten/*zitten en geslapen.
[Standaardnederlands]

Als we in (29a) echter te maken hebben met een cluster, dus een vorm van onderschikking, dan is de verplichte afwezigheid van het participium niet verrassend aangezien hier dan een IPP-effect optreedt.

De laatste twee observaties betreffen de semantische zijde van de verbale hendiadys in vergelijking met echte coördinatie. Ten eerste is er een verschil in de betekenis van beide constructies, zie ook paragraaf 1. In een zin met een coördinatie is de betekenis de som van de betekenis van de gecoördineerde delen. Zie de zin in (31).

- (31) Jan loopt naar school en eet een appel.
[Standaardnederlands]

De betekenis van deze zin is tweeledig: Jan is aan het lopen en heeft als eindbestemming de school en terwijl hij dit aan het doen is eet hij een appel. De verbale hendiadys in (32) heeft echter een heel andere betekenis.

- (32) En stoan en zagen.
hij staat en zeuren
'Hij staat te zeuren.'
[Merckeghem]

Bij deze zin is de betekenis niet dat de leerling zich bevindt in een staande houding en terwijl hij zich in deze houding bevindt zeurt hij, maar eerder dat de leerling bezig is met zeuren, dit kan hij staand doen, maar ook bijvoorbeeld zittend. Met andere woorden, de betekenis van de zin in (32) is geen som van de beide conjuncten, zoals het geval is bij echte coördinatie.

Een ander betekenisaspect van de verbale hendiadys dat niet is terug te vinden in normale coördinatie komt aan de oppervlakte als aan de zin een bijwoordelijke bepaling wordt toegevoegd. Bij gewone coördinatie heeft de bijwoordelijke bepaling uitsluitend betrekking op de betekenis van het conjunct waar deze bepaling zich in bevindt. Zoals duidelijk wordt in het voorbeeld in (33).

- (33) a. Paul zit helaas en praat.
(Het is jammer dat hij zit en niet staat want zo is hij slecht te verstaan.)
b. Paul zit en praat helaas.
(Het is jammer dat hij praat en niet werkt want er is nog veel te doen.)
[Standaardnederlands]

De standaard Nederlandse zin in (33a) betekent dat het jammer is dat Paul zit terwijl hij aan het praten is en niet bijvoorbeeld staat. De vergelijkbare zin

met de verbale hendiadys in (34) betekent echter alleen dat het jammer is dat Paul aan het praten is en niet bijvoorbeeld aan het zingen.

- (34) Paul zit spijtig genoeg (were) en klappen.
Paul zit jammer genoeg (weer) te praten.

[Izenberge]

In een verbale hendiadys heeft de bijwoordelijke bepaling betrekking op de betekenis zoals zij wordt uitgedrukt door beide conjuncten. Met andere woorden, het bereik van de bijwoordelijke bepaling stijgt uit boven het conjunct waarin zij zich bevindt. Deze feiten ondersteunen wederom de gedachte dat de verbale hendiadys geen vorm van coördinatie is.

Concluderend, de verbale hendiadys verschilt op een groot aantal syntactische en semantische punten van normale coördinatie. De verbale hendiadys ‘coördineert’ finiete met infinitivale vormen, iets dat nooit kan voorkomen bij echte coördinatie. Ze schendt de generalisatie van Ross (1967), en onderscheidt zich daarmee van echte coördinatie. De conjuncten van de verbale hendiadys kunnen niet vrijelijk omgewisseld worden, het *en*-element kan niet worden vervangen door andere nevenschikkende voegwoorden en er treedt een IPP-effect op. Dit alles staat in contrast met de eigenschappen van echte coördinatie. Ook de betekenis van de hendiadys en die van bijwoordelijke bepalingen in de hendiadys geven aan dat een zin met een dergelijke constructie niet kan worden geanalyseerd als een gecoördineerde structuur.

3.2 *De verbale hendiadys als onderschikking*

De hierboven beschreven eigenschappen van de verbale hendiadys wijzen niet op een nevenschikkende structuur maar op een onderschikkende structuur, vergelijkbaar met de Nederlandse ‘zitten te’-constructie. Een dergelijke analyse kan de bovengenoemde eigenschappen van de verbale hendiadys wél verklaren.

Ten eerste is het inbedden van een infinitief onder een finiet werkwoord een belangrijk kenmerk van onderschikking. Ten tweede wordt de plaats van het direct object in een verbale hendiadys minder opmerkelijk als we een parallel trekken met een echte onderschikking, zie (35).

- (35) Jan probeert een boek te lezen.

[Standaardnederlands]

In dit voorbeeld bevindt het lijdend voorwerp van *lezen* zich ter linkerkant van *te*, vergelijkbaar met de positie van het object ter linkerkant van *en* in de verbale hendiadys.

Ook de generalisatie van Ross (1967) geldt niet voor ondergeschikte structuren, zoals blijkt uit het voorbeeld in (36).

- (36) *Wat denk je dat Jan probeert __ te lezen?*

[Standaardnederlands]

Ten derde is het zo dat de onmogelijkheid om conjuncten om te wisselen en om *en* te vervangen door een ander nevenschikkend voegwoord in de verbale hendiadys volkomen verwacht is in een analyse die uitgaat van onderschikking. Het optreden van een IPP-effect is eveneens niet verrassend als we uitgaan van een clusteranalyse, met andere woorden van onderschikking.

Ook de semantische eigenschappen van de verbale hendiadys duiden op onderschikking. De betekenis van bijvoorbeeld *Jan zit een boek en lezen* is vergelijkbaar met een zin waarin een functioneel werkwoord als het aspectuele *zitten* een lexicaal werkwoord inbedt. Tenslotte is ook de lezing van een bijwoordelijke bepaling in de verbale hendiadys vergelijkbaar met de lezing die we aantreffen in de onderschikkende ‘zitten te’-constructie.⁹

- (37) Jan staat helaas een lied te zingen.
(Het is jammer dat Jan een lied aan het zingen is.)

[Standaardnederlands]

Uit het bovenstaande kunnen we concluderen dat de verbale hendiadys een onderschikkende structuur heeft en geen nevenschikkende.

3.3 *Is ‘en’ ‘te’?*

Uit de vorige subparagraaf werd duidelijk dat de verbale hendiadys van onderschikkende aard is. De grote overeenkomsten tussen deze constructie en de ‘zitten te’-constructie in het Nederlands (die ook onderschikkend is) doen vermoeden dat *en* een dialectale variant is van *te* in het standaard Nederlands. In deze subparagraaf zullen we laten zien dat dit niet zonder meer kan worden geconcludeerd.¹⁰

- (38) Sy sat **en** huylen.
zij zat en huilen
‘Zij zat **te** huilen.’

[De Bo 1873]

⁹ Deze lezingen gelden onder neutrale klemtoon: als de klemtoon wordt gelegd op *staat* kan *helaas* ook bereik hebben over *staat*.

¹⁰ Georges De Schutter wijst ons op het volgende: Om meer inzicht te krijgen in de syntaxis van *en* in de dialecten die een verbale hendiadys hebben is het noodzakelijk om een vergelijking te maken met het gedrag van *te* in dezelfde dialecten, aangezien het gedrag van *te* in het West-Vlaams in sommige opzichten afwijkend is van het gedrag van *te* in het standaard Nederlands. Het is bijvoorbeeld in bepaalde Vlaamse dialecten onmogelijk om *te* te genereren in controlestructuren in de voltooide tijd: *k hen da probeern (*te) doen*. Voor dit artikel zullen we ons echter beperken tot een vergelijking met het standaard Nederlandse *te*.

We bekijken de relatie tussen *en* en *te* vanuit twee invalshoeken: (i) is het Standaardnederlandse *te* altijd te vervangen door *en* in dialecten met een verbale hendiadys, (ii) is *en* in de verbale hendiadys altijd te vervangen door Standaardnederlands *te*.

Gezien de conclusie uit paragraaf 2.2 is de verwachting dat *te* alleen vervangbaar is door *en* bij werkwoorden van lichaamshouding. Om hier zeker van te zijn hebben we nog een aantal voor de hand liggende *te*-contexten getest, namelijk *te*-infinities die afhankelijk zijn van een controlewerkwoord zoals *proberen*, *beloven* en *dwingen*, van een raisingwerkwoord zoals *lijken*, en speciale modale constructies die een *te*-infinities vereisen, zoals *Jan durft te vliegen* en *Jan weet te ontsnappen*. In geen van deze gevallen bleek *te* vervangbaar door *en*, zie de voorbeelden (39) - (44).

- (39) *Pavarotti **probeert** en zingen.
Pavarotti probeert en zingen
- (40) *De paus **belooft** en komen.
de paus belooft en komen
- (41) *De bank **dwingt** Marie en betalen.
de bank dwingt Marie en betalen
- (42) *Dien student **lijkt** en bleuzen.
die student lijkt en blozen
- (43) *De piloot **dur(f)t** en vliegen.
de piloot durft en vliegen
- (44) *De prisonier **weet** en ontsnappen.
de gevangene weet en ontsnappen
[Izenberge]

Hoewel *en* in een verbale hendiadys vaak te vervangen lijkt door *te*, hebben we nu laten zien dat dit andersom niet het geval is. Met andere woorden *en* is geen equivalent van *te* buiten de verbale hendiadys. Bovendien is het zo dat niet alle voorkomens van *en* in de verbale hendiadys te vervangen zijn door *te*. In het Frans-Vlaamse dialect van Merckeghem kan een verbale hendiadys voorkomen met het werkwoord *blijven* in het eerste conjunct (zie voetnoot 6).

- (45) E blijft en zagen.
hij blijft en zeuren
'Hij blijft zeuren.'

[Merckeghem]

Het is in het Standaardnederlands echter ongrammaticaal om in deze zin *en* door *te* te vervangen.

- (46) *Hij blijft te zeuren.

[Standaardnederlands]

Een tweede voorbeeld waarin *en* in een verbale hendiadys niet vervangbaar is door *te* betreft het perfectum. In de West-Vlaamse dialecten komt de verbale hendiadys voor onder een perfectum in het eerste conjunct, zie (47a). In het Standaardnederlands kan *en* hier niet vervangen worden door *te*.¹¹

- (47) a. Pierre heeft e boek zitn en lezen.
Pierre heeft een boek zitten en lezen

[Wervik]

- b. *Pierre heeft een boek zitten te lezen.

[Standaardnederlands]

Een vergelijkbaar geval is voorbeeld (48), uit het dialect van Izenberge, waar *en* in de verbale hendiadys ook niet kan worden vervangen door *te* in het Standaardnederlands, zoals blijkt uit de ongrammaticaliteit van de vertaling.

- (48) Heel den dag postzegels **zitten** en plakken is e vervelend werk.
heel de dag postzegels zitten en plakken is een vervelend werk
'Heel de dag postzegels zitten (*te) plakken is een vervelend werk.'

[Izenberge]

Samenvattend kunnen we zeggen dat de distributie van *en* beperkter is in de zin dat het *te* niet kan vervangen in alle *te*-infinitieven. Verder is het zo dat zinnen met een verbale hendiadys niet altijd in het Standaardnederlands kunnen worden vertaald met een *te*-infinitief. Hieruit blijkt dus ook dat de Standaardnederlandse 'zitten te'-constructie niet zonder meer kan worden vergeleken met de verbale hendiadys. Kortom, *en* in de verbale hendiadys is geen dialectale variant van *te*.

3.4 'En' vanuit taalvergelijkend perspectief

Uit het voorafgaande blijkt dat de verbale hendiadys een onderschikkende syntaxis moet hebben. De vraag rijst waarom de verbale hendiadys desalniettemin *en* als voegwoord gebruikt en niet *te*. We hebben immers laten zien dat *en* niet geïnterpreteerd kan worden als een dialect variant van het onderschikkende *te*. In dit artikel zullen we deze vraag niet beantwoorden. We zullen echter wel laten zien dat het gebruik van *en* in een onderschikkende constructie niet zo opmerkelijk is vanuit een taalvergelijkend perspectief. De verbale hendiadys past binnen het fenomeen van *pseudocoördinatie* dat voorkomt in o.a. het Scandinavisch, Afrikaans en het Fries.

¹¹ Voor sommige sprekers van het Standaardnederlands is deze zin marginaal acceptabel. De meeste sprekers geven echter de voorkeur aan een *te*-loze constructie.

In het Noors, Zweeds en Deens komt een constructie voor die grote overeenkomsten vertoont met de verbale hendiadys in de West- en Frans-Vlaamse dialecten (cf. Wiklund 1996:31-32).

- (49) a. Anna sitter og strikker.
Anna zit-OTT en breit-OTT
'Anna zit te breien.'

[Noors]

- b. Henry sitter och fiskar aborre.
Henry zit-OTT en vist-OTT baars
'Henry zit baars te vissen.'

[Zweeds]

- c. Jens sidder og fisker nede ved åen.
Jens zit-OTT en vist-OTT beneden bij de rivier
'Jens zit te vissen beneden bij de rivier.'

[Deens]

Deze constructie heeft evenals de verbale hendiadys progressief aspect. Voor de talen van het vaste land van Scandinavië (cf. Wiklund 1996) geldt dat net als bij de verbale hendiadys extractie uit één van beide conjuncten mogelijk is, de conjuncten niet omgedraaid kunnen worden en dat vervanging van *och/og* door een ander nevenschikkend voegwoord uitgesloten is. Er zijn minder restricties op het werkwoord in het eerste conjunct dan in de Vlaamse dialecten. Behalve werkwoorden van lichaamshouding kunnen onder andere ook *komma* (komen) en *gå* (gaan) gebruikt worden om duratieve actie aan te geven, *ta* (nemen) om het begin van een agentieve actie weer te geven en *vara* (zijn) om een absentieve lezing uit te drukken. Een ander verschil is dat het Scandinavisch de mogelijkheid heeft om zowel een finiet als een infiniet werkwoord in het tweede conjunct te hebben. Voor de Nederlandse dialecten wordt deze mogelijkheid ook genoemd in de literatuur maar in onze dataset bleken alleen infiniete werkwoorden mogelijk (cf. paragraaf 1). Een argument voor het Zweeds om aan te nemen dat een finiet werkwoord in het tweede conjunct toch ondergeschikt is, is het feit dat een overt subject daar nooit kan verschijnen (50a), terwijl subjecten optioneel kunnen verschijnen in het tweede conjunct bij echte coordinatie (50b). Het volgende voorbeeld illustreert dit, evenals de mogelijkheid van extractie uit alleen het tweede conjunct (cf. 50a):

- (50) a. *Aborre* sitter Henry och (*han) fiskar __.
baars zit-OTT Henry en (hij) vis-OTT
'Baars zit Henry te vissen.'

- b. Peter målar och (han) skriver poesi.
Peter schildert-OTT en (hij) schrijft-OTT gedichten.
'Peter schildert en (hij) schrijft gedichten.'

[Zweeds]

In het Afrikaans komt naast 'echte' coördinatie een constructie voor die Robbers (1997) de indirecte linking-constructie noemt. Deze constructie heeft progressief aspect en wordt gevormd met de werkwoorden *le* (liggen), *loop* (lopen), *sit* (zitten) en *staan* (staan) in het eerste conjunct. Evenals in de Vlaamse dialecten en het Scandinavisch verschijnt hier het voegwoord *en*:

- (51) Hy sit die boek en lees.
hij zit het boek en leest/lezen
'Hij zit het boek te lezen.'

[Afrikaans]

In het Afrikaans zijn de tegenwoordige tijd van het werkwoord en de infinitief van het werkwoord morfologisch niet van elkaar te onderscheiden.¹² Dit betekent dus dat het onduidelijk is of de vorm *lees* in (51) een infinitief is, zoals in de hedendaagse Nederlandse dialecten of een finiete vorm, zoals in het 18e eeuws Nederlands. Eén van de diagnostieken om 'echte' coördinatie van de indirecte linking-constructie te onderscheiden betreft de positie van het object. Bij 'echte' coördinatie verschijnt het object links van het tweede werkwoord maar niet links van *en* zoals in (51).

- (52) dat hy sit en (dat hy) die boek lees.
dat hij zit en (dat hij) het boek leest/lezen
'dat hij het boek zit te lezen.'

[Afrikaans]

Robbers (1997) merkt ook op dat bij de indirecte linking-constructie de werkwoorden van lichaamshouding progressief aspect uitdrukken en dat een lezing waarin deze werkwoorden een positie van het lichaam weergeven wordt geblokkeerd. Deze laatste lezing is wel beschikbaar bij 'echte' coördinatie terwijl de progressieve lezing dan wordt geblokkeerd. De indirecte linking-constructie vertoont opvallende gelijkenissen met de verbale hendiadys en is een tweede illustratie van *pseudocoördinatie* met het voegwoord *en*.

Tenslotte willen we nog wijzen op een constructie uit het Fries waarin het voegwoord *en* een rol speelt. De Imperativus pro infinitivo (IPI) is een constructie waarin twee zinnen verbonden zijn door *en*. In het tweede conjunct is het werkwoord voorop geplaatst. Oorspronkelijk was dit vooropgeplaatste werkwoord een infinitief, maar deze vorm is in de loop der tijd vervangen door de imperatief vorm, vandaar de benaming IPI. (53a) is een voorbeeld met

¹² Een uitzondering hierop vormen de werkwoorden *hebben* en *zijn*: *hê* (infinitief) - *het* (finiet), en *wees* (infinitief) - *is* (finiet).

een infinitief uit 1701 (de Haan 1990:96), (53b) is een hedendaags voorbeeld met een imperatief vorm.

- (53) a. So wol ick din hinne gaan in sisse ous pastoor dat ...
zo wil ik dan heen gaan en zeggen-*INF* onze pastoor dat...
'Zo wil ik dan weggaan om onze pastoor te zeggen dat ...'
- b. De plysje soe bij him komme en nim syn papieren mei.
de politie zou bij hem komen en neem-*IMP* zijn papieren mee
'De politie zou bij hem komen en zijn papieren meenemen.'

[Fries]

De Haan (1990) stelt voor om een eerder onderscheid van de Waart (1971,1972) tussen nevenschikkende en onderschikkende IPI's te laten varen en alle IPI's als onderschikkende structuren te beschouwen. Eén van de argumenten hiervoor is dat extractie uit een van de conjuncten is toegestaan:

- (54) Pyt wist net *wa't* de plysje __ sykje soe en nim him mei.
Pyt wist niet wie de politie zoeken zou en neem hem mee
'Piet wist niet wie de politie zou zoeken en meenemen.'

[Fries]

Deze extractiemogelijkheid is ook een eigenschap van de verbale hendiadys. Het voert te ver om in dit artikel de precieze relatie tussen de Vlaamse verbale hendiadys en de Friese IPI constructie uit te diepen. De Friese data zijn wel relevant omdat ze een derde voorbeeld zijn van het voegwoord *en* in een onderschikkende constructie.

4. Conclusie

In dit artikel hebben we ons twee doelen gesteld. Ten eerste wilden we een systematisch overzicht geven van de contexten waarin de verbale hendiadys kan optreden. Ten tweede wilden we onderzoeken wat voor soort constructie de verbale hendiadys is, nevenschikking of onderschikking en, daarmee samenhangend, wat de status is van *en*.

In de tweede paragraaf hebben we onderzocht wat de syntactische en lexicale restricties zijn op het eerste conjunct van de verbale hendiadys. Het werkwoord in het eerste conjunct kan in alle drie dialecten zowel infinitivaal als finiet (o.t.t. en o.v.t.) zijn. Alleen in het dialect van Wervik is het mogelijk om een imperatief te hebben in het eerste conjunct. In geen van deze drie dialecten is het echter zo dat het werkwoord in het eerste conjunct de vorm van een participium kan aannemen. Dit kan worden verklaard doordat de verbale hendiadys geen vorm is van nevenschikking, maar eerder van onderschikking. De onmogelijkheid van een participium in deze constructie hangt samen het feit dat er sprake is van een complex eindcluster en de verplichte

aanwezigheid van IPP. Met betrekking tot de lexicale/semantische zijde van deze constructie zijn we tot de conclusie gekomen dat in de West- en Frans-Vlaamse dialecten die deze constructie toestaan het werkwoord in het eerste conjunct altijd een werkwoord van lichaamshouding moet zijn. De lexicale betekenis van dit werkwoord in deze constructie is verbleekt en het werkwoord drukt progressiviteit uit. Dit progressieve aspect van het werkwoord kan niet worden overgenomen door een ander element dat hetzelfde aspect uitdrukt. Er moet een werkwoord van lichaamshouding aanwezig zijn.

In de derde paragraaf hebben we de vraag gesteld of de verbale hendiadys een nevenschikkende of een onderschikkende structuur heeft. Op basis van een groot aantal syntactische en semantische argumenten zijn we tot de conclusie gekomen dat de hendiadys een vorm van onderschikking is. Vervolgens hebben we onderzocht of het voegwoord *en* in de hendiadys een dialectale variant van het onderschikkende *te* is. De conclusie is dat *en* niet kan voorkomen in alle contexten waar het Standaardnederlands *te* toelaat en dat niet alle voorkomens van *en* in de Vlaamse hendiadys vervangen kunnen worden door *te*. In de vierde subparagraaf hebben we een verband gelegd tussen de verbale hendiadys en andere vormen van zogeheten *pseudocoördinatie*, zoals dat voorkomt in de Scandinavische talen en het Afrikaans. Tenslotte hebben we laten zien dat in de Friese IPI *en* ook voorkomt in een onderschikkende structuur.

Bibliografie

- BO, DE L.
1873 *Westvlaamsch idioticon*. Brugge.
- BO, DE L.
1892 *Westvlaamsch idioticon*. Gent: Alfons Siffer.
- HAAN, G. DE
1990 'De Friese Imperativus-pro-Infinitivo'. In: *Taal en Tongval*, Themanummer 3 'Dialectsyntaxis'. pp. 87-107
- HOEKSTRA, E.
1999 'De opkomst van het aspectuele werkwoord *liggen*'. In: *Tabu*, Bulletin voor Taalwetenschap. Nummer 29:1, pp. 43-47.
- HOPPER, P. & E. TRAUOGOTT
1993 *Grammaticalization*. Cambridge: CUP.
- PAARDEKOOPEL, P.
1993 'Een Waterlandsche Trijn zat eens ajuin en schelde.' In: *Leuvensche Bijdragen* 82, pp. 145-171.
- ROBBERS, K.
1997 *Non-finite verbal complements in Afrikaans*. HIL diss. 33.

- ROSS, J.R.
1967 *Constraints on variables in syntax*. MIT.
- SCHUTTER, G. DE
1990 'De studie van de syntaxis van Nederlandse en Friese dialecten.'. In: *Taal en Tongval*, themanummer dialectsyntaxis.
- SCHUTTER, G. DE
(te verschijnen) 'De studie van de Nederlandse en Friese dialectsyntaxis sedert 1990. Een bibliografisch overzicht.' Te verschijnen in *Taal en Tongval*, themanummer dialectsyntaxis.
- STOETT, F.A.
1923 *Middelnederlandsche Spraakkunst*. 's Gravenhage: Martinus Nijhoff.
- STRENGHOLT, L.
1970 'De Waterlandsche Trijn heeft nog een appeltje te schillen.' In: *Nieuwe Taalgids* 63:2, pp. 127-131.
- TUERLINCKX, J.F.
1886 *Bijdrage tot een Hagelandsch idioticon*.
- WAART, A. DE
1971 'Constructies met EN+imperatiefzin in het moderne Westlauwerse Fries'. In: *Bijlage bij Ynteruniversitaire Studzje Konferensje Frysk 6 en 7 april to Grins*. Leeuwarden.
- WAART, A. DE
1972 'Twee aspecten van de Friese imperativus pro infinitivo: 'saamhorigheid' en 'content phases''. In: *Bijlage bij Ynteruniversitaire Studzje Konferensje Frysk 6 en 7 april to Grins*. Leeuwarden.
- WEIJNEN, A.
1966 *Nederlandse dialectkunde*. Assen: Van Gorcum.
- WIKLUND, A-L.
1996 'Pseudocoordination is subordination.' In: *Working papers in Scandinavian syntax* 58, Lund.
- IJBEMA, A.
2002 *Grammaticalization and infinitival complements in Dutch*. HIL/ULCL diss. LOT: Utrecht.